

**West-Friese
Archeologische
Rapporten 84**

Een oude stomp op een nieuwe afslag

Bureauonderzoek Dorpsstraat 25 en 39, Obdam,
gemeente Koggenland

D.M. Duijn & C.M. Soonius

Een oude stulp op een nieuwe afslag
Bureauonderzoek Dorpsstraat 25 en 39, Obdam, gemeente
Koggenland

D.M. Duijn & C.M. Soonius

Hoorn 2015

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 84

Titel:	Een oude stulp op een nieuwe afslag. Bureauonderzoek Dorpsstraat 25 en 39, Obdam, gemeente Koggenland
Onderzoekslocatie:	Dorpsstraat 25 en 39, Obdam, gemeente Koggenland
Zaaknummer Archis:	3299036100
Projectnummer:	15136
Centrumcoördinaat:	x: 122140 y: 520.520
Opdrachtgever:	Provincie Noord-Holland Projectbureau N23 Westfrisiaweg Zwaag
Uitvoerder:	Archeologie West-Friesland Nieuwe Steen 1 1625 HV Hoorn
Auteur:	drs. D.M. Duijn (archeoloog, Archeologie West-Friesland) drs. C.M. Soonius (regio-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Redactie:	drs. M.H. Bartels (senior archeoloog, Archeologie West-Friesland)
GIS/kaartmateriaal:	H. de Weerd (GIS/CAD specialist, Archeologie West-Friesland)
Opmaak:	J. van Leeuwen (archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Datum rapportage:	8 oktober 2015

Trefwoorden: Archeologie, stulpboerderij, bouwhistorie, Obdam, Westfrisiaweg

© Archeologie West-Friesland 2015

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. Beleidskader	9
3. Bureauonderzoek	13
3.1 Methode	13
3.2 Resultaten	13
3.3 Gespecificeerde archeologische verwachting	18
4. Bouwhistorisch onderzoek naar de stolpboerderij Dorpsstraat 39	21
5. Onderzoeksvragen	27
6. Conclusie en advies	29
7. Literatuur	31

1 Inleiding

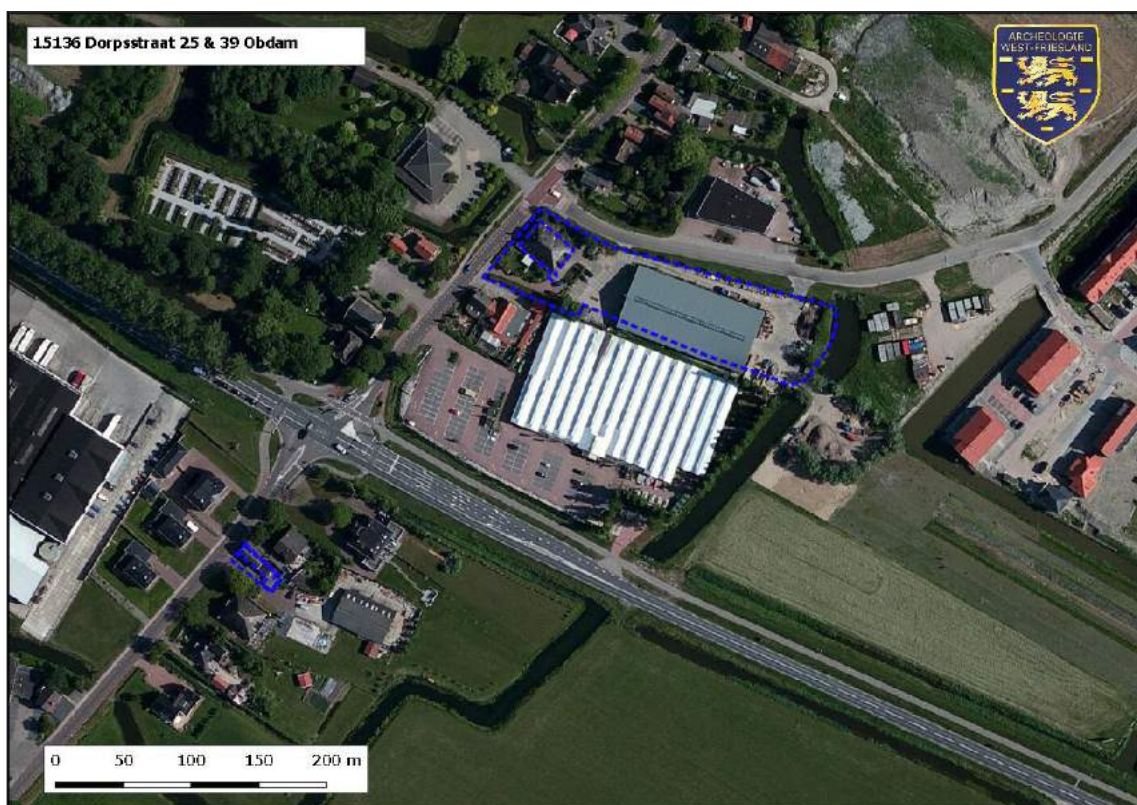
In het kader van geplande werkzaamheden aan de N23 Westfriisaweg is in opdracht van het Projectbureau N23 Westfriisaweg (Provincie Noord-Holland) door Archeologie West-Friesland een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor twee percelen langs het oude dorpslint van Obdam, namelijk Dorpsstraat 25 en 39.

Dorpsstraat 39 is een stolpboerderij met erf en bevindt zich buiten het Provinciaal Inpassings Plan (PIP). Hier dient een losse ruimtelijke procedure te worden gevolgd.

Dorpsstraat 25 bevindt zich binnen het Provinciaal Inpassings Plan (PIP), maar is in een eerder stadium niet geselecteerd voor nader bureauonderzoek omdat nog niet duidelijk was dat het pand gesloopt diende te worden ten behoeve van de aanleg van de N23 Westfriisaweg. Inmiddels is bekend dat de opstallen van Dorpsstraat 25 gesloopt dienen te worden.

Het doel van dit bureauonderzoek is in de eerste plaats het reconstrueren van de ontwikkeling van het plangebied aan de hand van geologische, archeologische, geschreven en cartografische bronnen. Vervolgens zal de archeologische verwachting voor dit gebied worden vastgesteld en worden onderzoeksvragen voor het archeologisch onderzoek geformuleerd.

Dit Archeologisch Bureauonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3-LS01/LS06) en het Protocol Archeologisch Bureauonderzoek van de Gemeente Hoorn/Archeologie West-Friesland versie 2013 (BUR01/05).

Afbeelding 1. De ligging van Dorpsstraat 25 (linksonder) en Dorpsstraat 39 (rechtsboven) op een luchtfoto.
Bron: Google Maps.

2 Beleidskader

Rijks en Europees beleidskader

Het rijkskader wordt gevormd door de Monumentenwet 1988 en de herziening hiervan uit 2007. In grote lijnen wordt hier het 'Verdrag van Malta' onderschreven.

In het Verdrag van Malta, in 1992 gesloten te Valletta, wordt de bescherming van het archeologisch erfgoed geregeld. Uitgangspunt daarbij is dat waar mogelijk archeologische resten bewaard dienen te blijven. Bij de ontwikkeling van ruimtelijk beleid moet het archeologisch belang, of beter het cultuurhistorisch belang, van af het begin meewegen in de besluitvorming.

Per 1 januari 2012 is de Modernisering Monumentenwet (MoMo) doorgevoerd via een wijziging van artikel 3.6. lid 2 van Besluit ruimtelijke ordening. In de toelichting van een bestemmingsplan moet voortaan het volgende worden opgenomen: Een beschrijving van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden. Hierdoor dienen cultuurhistorische waarden dus uitdrukkelijk te worden meegewogen bij het vaststellen van bestemmingsplannen. Gemeenten zullen een inventarisatie moeten (laten) maken van alle cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplangebied, dus niet alleen de archeologische waarden. Daarnaast moeten ze aangeven welke conclusies ze daaraan verbinden en op welke wijze ze deze waarden borgen in het bestemmingsplan. Dit is één van de pijlers van de Modernisering Monumentenzorg.

Provinciaal beleidskader

Sinds de laatste jaren is er op het beleidsterrein van de provincie het een en ander gewijzigd. Op het gebied van archeologie heeft de provincie Noord-Holland een aantal wettelijke taken. De eerste taak is de depotfunctie vanuit de Monumentenwet, die bestaat uit het beheren van archeologische vondsten en documentatie. Dat geldt ook voor de Gemeente Koggenland. De Provincie Noord-Holland is daarmee namens het Rijk eigenaar van de vondsten en gegevens uit Koggenland. Daarnaast heeft de provincie de bevoegdheid om gemeentelijke depots aan te wijzen. De gemeente Koggenland heeft geen depot voor Bodemvondsten.

De tweede taak van de provincie is de zorg voor de ruimtelijke kwaliteit vanuit de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (nWro). Op de tweede taak wordt in deze paragraaf wat dieper ingegaan. In het 'Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland'¹ is het archeologisch beleid van de provincie Noord-Holland omschreven:

- Behoud en bescherming van archeologische waarden, en waar behoud *in situ* niet mogelijk is, aansturen op een goede documentatie van die waarden;
- Behoud, versterken en ontwikkelen van de landschappelijke en cultuurhistorische verscheidenheid door landschap en cultuurhistorie als volwaardige aspecten in een integrale planvorming mee te nemen.

Het ruimtelijk beleid van de provincie Noord-Holland is vastgelegd in de 'Structuurvisie 2040 Noord-Holland 2040 – Kwaliteit door veelzijdigheid' (Provincie Noord-Holland 2010a). Archeologie is daarin aangewezen als één van de kernkwaliteiten van het landschap. Daarnaast gaat de provincie Noord-Holland uit van een ontwikkelingsgerichte benadering, omdat ook tegenwoordige ruimtelijke ontwikkelingen het landschap vormen, zodat zorgvuldig wordt

¹ Provincie Noord-Holland 2006.

omgegaan met de bestaande (historische) kenmerken van het landschap. In de bijbehorende Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie heeft de provincie regels geformuleerd omtrent de inhoud van en de toelichting in bestemmingsplannen als er sprake is van provinciaal belang. In een bestemmingsplan moet bijvoorbeeld duidelijk omschreven worden hoe er omgegaan wordt met de cultuurhistorische objecten (waaronder archeologische waarden). De provincie speelt een belangrijke rol op het gebied van ruimtelijke ordening. Door haar ruimtelijk beleid bepaalt de provincie in belangrijke mate hoe de ruimte in Noord-Holland wordt ingericht. In het licht van de nWRO spitst de provinciale rol vanuit cultuur en cultuurhistorie in de ruimtelijke inrichting zich toe op drie terreinen, daar waarde provincie:

- Haar cultuurhistorische provinciaal belang heeft gedefinieerd in de Structuurvisie;
- Wettelijk bevoegd gezag is bij ingrepen die een relatie hebben met cultuurhistorie, bijvoorbeeld bij ontgrondingen of de aanleg van provinciale wegen;
- Initiatiefnemer is bij projecten van het Rijk een (beschermende) taak hebben verkregen, zoals bij de nationale landschappen en Unesco-gebieden.

Beleidskader en Leidraad Landschap en Cultuurhistorie

De visie op de gewenste ruimtelijke kwaliteit is vastgelegd in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (Provincie Noord-Holland 2010b). Deze vernieuwde leidraad is een uitwerking van het in 2006 vastgestelde Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie, dat werd gebruikt als leidraad voor ruimtelijke plannen als bestemmingsplannen, beeldkwaliteitsplannen en structuurplannen. Daarnaast bood het handreikingen aan gemeenten om landschap en cultuurhistorie als uitgangspunt te gebruiken bij planvorming.

De provincie Noord-Holland heeft 10 archeologische gebieden van provinciaal belang gedefinieerd. De gemeente Hoorn ligt in een dergelijk gebied: West-Friesland. Als in gebieden van provinciaal belang het maatschappelijk belang dusdanig groot is dat waardevolle archeologische vindplaatsen aangetast moeten worden, vraagt de provincie aan te geven op welke wijze archeologische waarden door compenserende maatregelen in het plan zijn ondergebracht.

De provincie Noord-Holland beschouwt stolpboerderijen van bovenlokaal belang. Stolpboerderijen zijn medebepalend voor de identiteit en beleving van het Noord-Hollands landschap. Van de ca. 5000 stolpen die nog aanwezig zijn in Noord-Holland zijn er 400 beschermd (anno 2009). Het aantal historische stolpen, en daarmee de identiteitsbepalende waarde voor Noord-Holland, neemt gestaag af. In het landelijk gebied en de dorpslinten van de gemeente Koggenland is de stolpboerderij een zeer karakteristiek bebouwingstype.

Lokaal beleidskader

De gemeente Koggenland heeft een vastgesteld archeologiebeleid met een bijbehorende beleidsadvieskaart waarop vrijstellingen voor archeologisch onderzoek staan aangegeven.

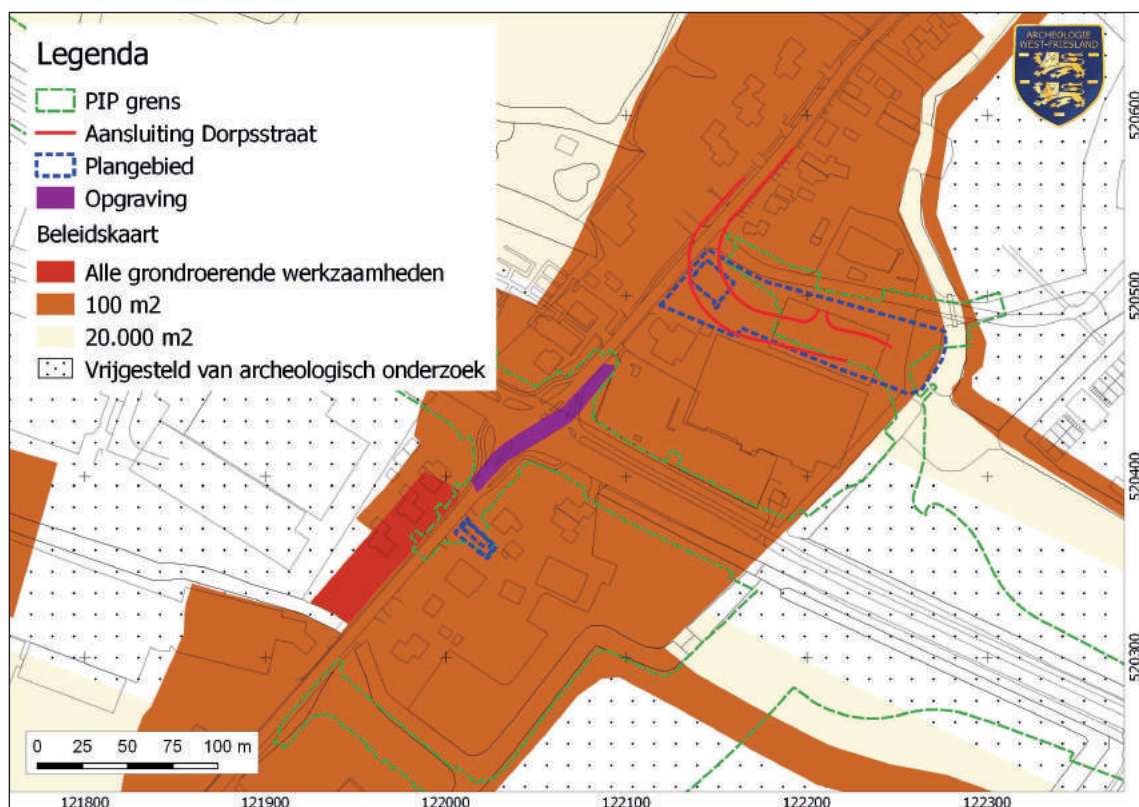
Binnen de archeologisch waardevolle (verwachtings)gebieden zijn vijf verschillende gebieden te onderscheiden:

- Waarde-archeologie 1: dit betreffen de kerkterreinen en een archeologisch onderzocht terrein langs de Dorpsstraat in Obdam (Leijnse 2010) en een gelokaliseerde huisterp binnen de ontwikkelingslocatie Ursem (Nijdam 2007). Voor deze terreinen geldt dat bij elke bodemingreep dieper dan 35 cm –Mv rekening gehouden dient te worden met de aanwezige archeologische waarden;
- Waarde-archeologie 2: dit betreft de historische dorpskernen, terreinen in de Polder Mijzen, dijken (waaronder het Provinciaal Monument de Westfriese Omringdijk) en

huis- en molenplaatsen zichtbaar op historisch kaartmateriaal. Voor deze terreinen geldt dat bij voorgenomen bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 35 cm –Mv rekening gehouden dient te worden met de aanwezige archeologische waarden. De afzonderlijke huisplaatsen binnen de Baarsdorpermeer en Wogmeer zijn aangegeven en vallen onder dit regime. Het overige gebied van deze droogmakerijen is vrijgegeven met betrekking tot het aspect archeologie;

- Waarde-archeologie 3: archeologisch belang betrekken bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper 35 cm. Dit betreft de veronderstelde bewoningslinten langs de Gouwen en de Weere, een mogelijke locatie van duikers tussen de Midden- en Noorderbraak bij Obdam, de waterbodembodem van het Hoornse Hop/Markermeer en het overige deel van de Polder Mijzen;
- Waarde-archeologie 4: archeologisch belang betrekken bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 35 cm –Mv. Het betreft het buitengebied in de Polder Achterkogge. Hier worden op basis van de aanwezige geologische afzettingen vindplaatsen uit met name het Laat Neolithicum (Late Steentijd) verwacht (Molenaar & de Boer 2005);
- Waarde-archeologie 5: archeologisch belang betrekken bij bodemingrepen groter dan 20.000 m² en dieper dan 35 cm –Mv. Het betreft hier het overige buitengebied (exclusief de Wogmeer en Baarsdorpermeer) waar een zeer lage tot lage verwachting geldt voor vindplaatsen uit alle perioden.

Onderhavige plangebieden bevinden zich beide in het historische dorpslint van Obdam, een zone waar bij plannen met een omvang groter dan 100 m² en dieper dan 35 cm rekening moet worden gehouden met archeologie (afb. 2).

Afbeelding 2. Uitsnede van de beleidskaart van de gemeente Koggenland met daarop de beide plangebieden (blauwe stippellijn).

Het dorpslint van Obdam is als centrale verbindingslijn aangegeven als bijzonder welstandsgebied.

In de welstandsnota uit 2012² worden de stolpboerderijen speciaal genoemd.

Stolpboerderijen zijn typisch voor Noord-Holland en komen buiten enkele streken in Noord-Duitsland en Denemarken verder niet voor. Zij zijn verbonden aan de agrarische geschiedenis van deze streek en zijn daarom van grote cultuurhistorische waarde. Omdat veel stolpboerderijen hun oorspronkelijke functie hebben verloren komen bouwaanvragen voor aanpassing veel voor. Omvorming tot woonhuis is gebruikelijk. Hierbij gaan vaak waardevolle elementen van de boerderij verloren of wordt het karakter sterk aangetast. Inzet van het beleid is het behoud van de structuur en de hoofdkarakteristieken van het gebouw. Daaronder wordt in ieder geval verstaan de hoofdvorm, het representatieve verschil tussen het woonhuisgedeelte en de stallen/vierkant en die elementen die verwijzen naar de agrarische geschiedenis van het bouwwerk, zoals de deeldeer en stal/deelvensters. Ook de inrichting van het erf en het behoud van de solitaire positie van de stolp is belangrijk. Daar waar de agrarische bedrijfsvoering wordt beëindigd, kan het gebruik als burgerwoning het behoud van de stolp betekenen. In die gevallen is de gemeente dan ook voorstander van verandering van de functie van de stolp, mits deze behouden blijft. In verband hiermee kan onder bepaalde voorwaarden worden ingestemd met splitsing van een stolp in twee wooneenheden.

De stolp aan de dorpsstraat 39 en het woonhuis aan de Dorpsstraat 25 zijn niet aangemerkt als beeldbepalend pand.

2 Gemeente Koggenland 2012, 39.

3 Bureauonderzoek

3.1 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn bekende archeologische, historische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnventariseerd.

De volgende bronnen zijn voor dit bureauonderzoek geraadpleegd:

- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Archeologische Monumentenkaart (AMK)
- Historische kaarten
- Archis
- Vondstmeldingen Archeologie West-Friesland
- Archieven
- Relevante literatuur

3.2 Resultaten

Huidige situatie en toekomstige ingreep

Beide percelen liggen langs de oostzijde van de Dorpsstraat van Obdam. Op het perceel Dorpsstraat 25 (200 m²), ten zuiden van de Braken, staat een woonhuis uit 1918. De aanbouw achter het huis dateert uit 1976.³

Het perceel Dorpsstraat 39 heeft een oppervlakte van ruim 5000 m². Langs de straat bevindt zich een grote stolpboerderij (afb. 3), daarachter staat een grote schuur van het loonbedrijf dat hier is gevestigd.

De genoemde panden worden gesloopt, waarbij conform de afspraken tot twee meter onder maaiveld alle resten van bebouwing dienen te worden verwijderd. Hierbij zal het archeologisch bodemarchief ter plaatse volledig worden vernietigd. Op het perceel Dorpsstraat 39 wordt daarnaast een afrit van de N23 gerealiseerd. Ook hierbij zullen archeologische resten tot aanzienlijke diepte verdwijnen.

Geologie en landschap

Het plangebied bevindt zich in West-Friesland en de ondergrond wordt gevormd door mariene afzettingen die vanuit het zeegat van Bergen zijn afgezet.

Rond 2500 voor Chr. bestond er nog een geulensysteem ten noorden van het plangebied. Langs deze geulen en op de strandwal van Zandwerven kon men wonen, maar het veengebied was ongeschikt voor bewoning.

Buiten de invloedssfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Het plangebied ligt binnen dit veengebied. Bewoningssporen uit de Prehistorie ontbreken hier.

In de Middeleeuwen waren grote delen van West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter; de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden.

3 Westfries Archief, vergunningen.

Afbeelding 3. De stolpboerderij op het perceel Dorpsstraat 39 in september 2015.

Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door het graven van sloten en het daarmee gepaard gaande ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.⁴ De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door huisplaatsen op te hogen en dijken aan te leggen. Verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf circa 1250 werd beschermd door één ringdijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor land afsloeg en klei en zand werd afgezet.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is geen duidelijk reliëfverschil te zien.

Historische situatie en kaartmateriaal

Waarschijnlijk is de omgeving van Obdam in de 12de eeuw ontgonnen. De dorpskerk wordt al genoemd in de goederenlijst van de Abdij van Egmond uit de 12de eeuw. Vermoedelijk is het dorpslint van Obdam (en Hensbroek) in de Middeleeuwen opgeschoven, een bekend fenomeen bij dorpen in Noord-Holland. Het oude dorp zou hebben gelegen langs de (bij de ruilverkaveling grotendeels verdwenen) Weeresloot, gelegen parallel en ten westen van het huidige dorpslint. Als dit klopt, is het waarschijnlijk dat het dorp al vrij snel, waarschijnlijk in de 12de of 13de eeuw, naar zijn huidige locatie is verschoven. De naam 'Obdam' doet vermoeden dat het dorp is ontstaan langs een dijk, want het woord 'dam' is een andere naam voor lage dijk. Deze dijk zou dan de huidige Dorpsstraat kunnen zijn.

4 Besteman 1990, 93-96.

Samen met het dorpslint Hensbroek, gelegen in het verlengde van het lint van Obdam, lag het dorp Obdam oorspronkelijk tussen drie grote meren in: de Wogmeer aan de oostzijde en de Waert (nu de Heerhugowaard) en Berkmeer aan de westzijde. Om zich te beschermen tegen overstromingen vanuit de meren werden dijken aangelegd in de buurt van de dorpen. Zo heeft ten oosten en parallel aan de Dorpsstraat een lage veendijk gelegen.⁵ Desondanks vormde het water een constant gevaar. Dit blijkt onder meer uit de vele 'braken' ten oosten van Obdam. Braken zijn kleine meren ontstaan door een dijkdoorbraak. De braken bij Obdam liggen op één lijn en zijn ontstaan bij doorbraken van bovengenoemde veendijk. Wanneer deze doorbraken hebben plaatsgevonden, is niet bekend. Pas met het droogmaken van de grote meren in de eerste helft van de 17de eeuw verdween het overstromingsgevaar voor Obdam. In 1632 zijn de braken bedijkt en drooggemaakt.⁶

Uit historische gegevens blijkt dat het Obdam in de Middeleeuwen in vergelijking met andere dorpen in West-Friesland niet bepaald voor de wind ging. In 1335 bestond het dorp uit ongeveer 20 huizen. Aan het einde van de 15de eeuw (Enquete 1494) telden Obdam en Hensbroek gezamenlijk ongeveer 60 huizen.⁷ De oudste kerk van Obdam stond ten westen van het dorpslint, op de plaats waar nu Victor's Hof (Dorpsstraat 114) staat.

Voor het bepalen van de archeologische verwachting voor de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historische kaarten. De oudste relevante kaart voor het gebied is de kaart van Gerrit Dirksz Langedijk uit 1607 van de Wogmeer, gemaakt naar aanleiding van de geplande droogmaking van het meer (afb. 4).⁸ Rond het meer zijn de omliggende dorpen afgebeeld, waaronder Obdam. Langs de westzijde van het dorpslint is een lange rij huizen en de kerk weergegeven. Aan de oostzijde van het lint staan veel minder huizen dat te maken zal hebben met de hier gelegen braken. De plangebieden Dorpsstraat 25 en 39 liggen ten oosten van het lint tussen de twee grootste braken in, namelijk de Middel braeck en de Claeske braeck (later de Zuiderbraak genoemd). Hier is dus geen bebouwing aanwezig op de kaart.

De volgende kaart dateert uit de periode 1651-1654 en is gemaakt door Johannes Dou (afb. 5).⁹ De situatie is ten opzichte van de kaart van Langedijk sterk gewijzigd. De braken zijn inmiddels drooggemalen en langs de oostzijde van het lint is veel meer bebouwing verschenen. Op de locatie van beide plangebieden is bebouwing getekend.

Afbeelding 4. Beide plangebieden (rode cirkel/ovaal) op een uitsnede van de kaart van Langedijk uit 1607. Het noorden is links. Collectie Regionaal Archief Alkmaar.

5 Koenis 2010, 25.

6 Koenis 2010, 25; De Bruin 2004, 65-68.

7 De Bruin 2004.

8 Collectie Archief Alkmaar.

9 Collectie Westfries Archief.

Afbeelding 5. Beide plangebieden (rode cirkels) op een uitsnede van de kaart van Dou uit 1651-1654. Collectie Westfries Archief.

Op basis van deze kaart kan niets worden gezegd over het karakter van deze bebouwing. Of op het perceel Dorpsstraat 39 in deze tijd al een stolpboerderij stond, is daarom onbekend.

Pas voor de 19de eeuw is weer kaartmateriaal voorhanden. De oudste kadastrale kaart voor Obdam dateert uit 1825. Op het perceel Dorpsstraat 39 is een stolpboerderij getekend met ongeveer dezelfde grootte en vorm als de huidige stolpboerderij (afb. 6). Dit maakt het aannemelijk dat het om dezelfde stolp gaat en de boerderij dus in ieder geval vóór 1825 is gebouwd. Achter de boerderij is een lange schuur getekend. In 1830 was de boerderij eigendom van Cornelis Ursem (of zijn erfgenamen). Het perceel achter het boerderijerf was in gebruik als boomgaard.

Op het perceel Dorpsstraat 25 is een woonhuis getekend, in bezit van Pieter van Straalen (afb. 6).

Bekende archeologisch waarden

Langs de Dorpsstraat van Obdam zijn tot op heden twee archeologische onderzoeken uitgevoerd. De eerste opgraving vond plaats in 1988 op het perceel Dorpsstraat 44a, aan de westzijde van het dorpslint.¹⁰ Bij de bouw van een nieuw huis op dit perceel waren veel oude sporen en vondsten tevoorschijn gekomen. Dit is gemeld, waarop een kleinschalige opgraving is uitgevoerd door de AWN in de voortuin tussen het nieuwe huis en de straat in. Hierbij zijn funderingen van een 17de-eeuwse stolpboerderij en sporen uit de Late Middeleeuwen gevonden, waaronder asplekken. Het onderzoek is zeer beperkt gedocumenteerd, zodat de precieze resultaten niet bekend zijn. Wel is een krat met vondsten van het terrein bewaard.

¹⁰ Project 763 Archeologie West-Friesland.

Afbeelding 6. Dorpsstraat 25 en 39 (blauwe stippellijn) op een uitsnede van de kadastrale kaart uit 1825.

Het scherfmateriaal uit de Middeleeuwen omvat vooral kogelpotaardewerk en verder kleine hoeveelheden Maaslands aardewerk, proto-steengoed, vroeg roodbakkend aardewerk en een enkel stuk Pingsdorf-aardewerk. Globaal kan de keramiek in de 13de eeuw worden gedateerd. Hiernaast zijn scherven uit de 17de tot en met 19de eeuw aanwezig.

In 2009 zijn door RAAP enkele proefsleuven gegraven op het perceel Dorpsstraat 32.¹¹ Op het terrein stond een stolpboerderij, waarvan de voorgevel uit de late 19de eeuw dateerde. Op basis hiervan is verondersteld dat de stolp rond 1890 is gebouwd. Aangezien op de kadastrale minuut van 1825 op deze locatie al een stolpboerderij is getekend, is het echter zeer waarschijnlijk dat de gesloopte stolp (veel) ouder was. Doordat geen bouwhistorisch en dendrochronologisch onderzoek aan de stolp is gedaan, kan dit echter niet met zekerheid worden gezegd. Op basis van de archeologische resultaten en historisch kaartmateriaal wordt geconcludeerd dat op deze plek twee of drie boerderijen na elkaar hebben gestaan, waarbij de oudste in de 17de eeuw is gebouwd. Meer waarschijnlijk is echter dat het om één stolpboerderij gaat die in de 17de eeuw is gebouwd en in de eeuwen daarna steeds is verbouwd. Het houtskelet (vierkant) van de stolp bleef bij de verbouwingen meestal behouden en deze constructie vormt daarom de sleutel tot het dateren van de boerderij. Doordat het vierkant van de gesloopte stolp niet is onderzocht, is de ouderdom van de stolp niet bekend. Van de stolpboerderij zijn muurfunderingen en poeren gevonden, die allemaal waren onderheid met korte palen.

Hiernaast zijn bij de opgraving gedempte sloten, middeleeuwse daliegaten en een waterput gevonden. Bewoningssporen uit de Middeleeuwen ontbraken. Wel is scherfmateriaal uit de Late Middeleeuwen verzameld, waaronder kogelpotaardewerk en proto-steengoed. De overige keramiekvondsten dateren uit de Nieuwe Tijd.

¹¹ Leijnse 2009.

Langs het dorpslint van Obdam zijn in het verleden bovendien diverse archeologische vondsten tevoorschijn gekomen:

- Op enkele tientallen meters ten zuiden van het perceel Dorpsstraat 39 (ongeveer op de locatie van de inrit naar het tuincentrum) is in 1948 een kogelpot uit omstreeks 1300 en een grote hoeveelheid scherven gevonden bij het verleggen van de wegsloot.¹²
- In 1969 zijn tijdens de veldkartering van Dekker middeleeuwse scherven op het perceel Dorpsstraat 198 gevonden, aan de noordzijde van het dorp.¹³ Het gaat om ongeveer 125 scherven kogelpotaardewerk, zes scherven Pingsdorf-aardewerk en zeven scherven Maaslands wit aardewerk. Het materiaal kan globaal in de 13de eeuw worden geplaatst.
- Op het perceel Dorpsstraat 44, ten westen van het lint, is in 1991 een zak scherven verzameld, vooral kogelpotaardewerk.¹⁴
- Op het perceel Dorpsstraat 12 is in 2007 keramiek en glas uit de 17de tot en met de 19de eeuw verzameld.¹⁵
- Bij het uitgraven van de stolpboerderij Dorpsstraat 192 in 2012 zijn metaalvondsten uit de 17de tot en met de 19de eeuw verzameld.¹⁶

De Dorpsstraat is een binnenwaterkerende kade (binnendijk) met bijhorende sloot en is van hoge historisch-geografische waarde (CHW-code WFR176G). Kenmerkend zijn de binnenwaterkerende kaden en sloten, die in dit geval dwars op de verkaveling liggen. Door de hogere ligging werden dergelijke kaden vaak als weg gebruikt en ook nu nog is deze dijk als weg herkenbaar. Ook fungeerden deze dijken vaak als ontginnings- en bewoningsas, zoals bij Obdam. De binnenwaterkerende functie is meestal verloren gegaan.

3.3 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van bovenstaande gegevens kan voor beide percelen een gespecificeerde archeologische verwachting worden geformuleerd. Door de geologische ondergrond (mariene afzettingen die vrijwel direct overgroeid zijn met veen) geldt een zeer lage verwachting voor vindplaatsen uit de prehistorie.

De percelen liggen langs de oostzijde van het dorpslint van Obdam. Deze bewoningsas is waarschijnlijk in de 12de of 13de eeuw ontstaan. Beide locaties liggen tussen de Middelbraak en Zuiderbraak in, twee meren die zijn ontstaan bij dijkdoorbraken (datering onbekend). Op de oudste kaart van het gebied (1607) is zichtbaar dat in de buurt van de braken in die tijd geen bewoning aanwezig was langs de oostzijde van het dorpslint. Het is goed mogelijk dat in de tijd vóór de dijkdoorbraken wel huizen op deze plaats stonden, maar dat zij na het ontstaan van de braken zijn verdwenen. Op beide percelen kunnen daarom sporen uit de Late Middeleeuwen worden verwacht.

De te verwachten sporen en structuren uit de Late Middeleeuwen:

- ophogingslagen (huisterp)
- sporen van bebouwing: vloerniveaus, (paal)kuilen, haardplaatsen e.d.

12 Vondstmelding 1291 Archeologie West-Friesland, determinatie door professor A.E. van Giffen.

13 Vondstmelding 1301 Archeologie West-Friesland.

14 Vondstmelding 1309 Archeologie West-Friesland.

15 Vondstmelding 1728 Archeologie West-Friesland.

16 Vondstmelding 1610 Archeologie West-Friesland.

- waterputten
- (kleiwinnings)kuilen
- afval- / askuilen met huishoudelijk afval
- gedempte sloten en greppels, mogelijk met huishoudelijk afval

In de eerste helft van de 17de eeuw is volgens de historische kaarten op beide percelen een huis gebouwd. Het droogmaken van de braken in 1632 zal hierbij een belangrijke rol hebben gespeeld. Over het karakter van de bebouwing in deze periode kan op basis van historische kaarten niets worden gezegd. Dankzij de oudste kadastrale kaart uit 1825 is voor de 19de eeuw wel duidelijk hoe de bebouwing op de percelen eruit zag. Ter plaatse van Dorpsstraat 25 stond een gewoon woonhuis, terwijl zich op het perceel Dorpsstraat 39 een stolpboerderij bevond. Dit is zeer waarschijnlijk dezelfde stolpboerderij als de bestaande stolp. Het is goed mogelijk dat deze stolpboerderij al in de 17de eeuw is gebouwd.

De te verwachten sporen en structuren uit de Nieuwe Tijd:

- ophogingslagen
- sporen van bebouwing: funderingen, vloeren, kelders e.d.
- waterputten en waterkelders op het erf. Bij stolpboerderijen bevinden zich bovendien vaak ook één of meer waterkelders en waterputten binnen de boerderij.
- gedempte sloten, mogelijk met huishoudelijk afval
- kuilen en afvalkuilen, mogelijk met huishoudelijk afval

4 Bouwhistorisch onderzoek naar de stolpboerderij Dorpsstraat 39

De stolpboerderij op het perceel Dorpsstraat 39 dateert zeer waarschijnlijk van vóór 1825. Het is goed mogelijk dat de boerderij al in de 17de eeuw is gebouwd. Zoals vrijwel altijd het geval is met stolpboerderijen is het uiterlijk (en mogelijk ook de indeling) van de boerderij in de 19de en/of 20ste eeuw ingrijpend veranderd. Hierdoor wijst vrijwel niets er nu op dat het om een gebouw met een hoge ouderdom gaat. Meestal dateert alleen het houtskelet, het vierkant genaamd, nog van de bouw van het pand. Deze zware houten constructies gaan eeuwenlang mee en hebben de ingrijpende verbouwingen vaak vrijwel ongeschonden doorstaan. Het vierkant is daarom de sleutel tot het dateren van een stolpboerderij: als houtmonsters van het vierkant worden onderzocht door middel van dendrochronologisch onderzoek kan vaak op enkele jaren nauwkeurig worden bepaald wanneer de boerderij is gebouwd. Dit onderzoek geeft bovendien inzicht in de herkomst van de zware balken.

Om de geschiedenis van de stolpboerderij aan de Dorpsstraat te kunnen ontrafelen, is een multidisciplinaire aanpak wenselijk. Alleen een bouwhistorisch of een archeologisch onderzoek levert te weinig en te eenzijdige gegevens op om een volledig beeld van de ontwikkeling van het pand en haar bewoners te verkrijgen. Een koppeling van de bouwhistorische data aan dendrochronologische dateringen en archeologische gegevens is daarom vereist.

Door Archeologie West-Friesland wordt sinds 2011 bouwhistorisch onderzoek verricht aan stolpboerderijen. Hierbij is veel kennis opgedaan over de bouwwijze, indeling en ruimtegebruik van dit boerderijtype. Op basis van deze kennis zijn hieronder richtlijnen geformuleerd waaraan een bouwhistorisch onderzoek aan de stolpboerderij Dorpsstraat 39 moet voldoen.

Afbeelding 7. De stolpboerderij in 1986. Foto collectie Stichting Oud Obdam-Hensbroek.

Bouwhistorische opname

Voorafgaand aan de sloop dient een bouwhistorische opname te worden uitgevoerd. De nadruk hierbij ligt op het documenteren van het vierkant van de boerderij. Het vierkant dient te worden opgemeten, uitgebreid te worden gefotografeerd en tot in detail te worden beschreven. Aandachtspunten zijn de constructiewijze (bijvoorbeeld de aanwezigheid van overstekken), verbindingstechnieken tussen de verschillende elementen, toegepaste houtsoorten en afmetingen en vorm van de houten elementen (afb. 8).

Op 8 september 2015 heeft een korte inspectie plaatsgevonden. Hierbij werd duidelijk dat op de eerste verdieping van de stolpboerderij in de jaren '80/'90 kamers zijn gemaakt, waarbij delen van het vierkant zijn weggetimmerd. Op het eerste gezicht lijkt het voorste vierkant in zijn geheel te bestaan uit eiken palen, terwijl het achterste vierkant uit grenen palen is opgebouwd. Ten behoeve van de indeling in kamers in de jaren '80 zijn ook extra steunbalken aangebracht. Het is aan te bevelen om voorafgaand aan de bouwhistorische opname enkele wanden gedeeltelijk weg te breken, zodat het hout weer zichtbaar wordt.

Belangrijk is om te kijken naar sporen die wijzen op de toepassing van hergebruikt hout. Dit komt regelmatig voor bij stolpboerderijen en het is met het oog op het dendrochronologisch onderzoek van belang om dit goed in beeld te hebben. Soms zijn balken van een ander type gebouw (molen, kerk) in het vierkant van een stolpboerderij verwerkt, maar het komt ook regelmatig voor dat vierkantbalken uit een gesloopte stolpboerderij zijn hergebruikt in een nieuw vierkant. In deze balken zijn dan inkepingen van houtverbindingen aanwezig die horen bij een vierkantconstructie, maar zij bevinden zich op een verkeerde plek.

Afbeelding 8. Een gedeelte van het vierkant van de stolpboerderij Dorpsstraat 39, de achterste palen zijn van grenen, de voorste van eiken (foto D. Duijn 8 september 2015).

Afbeelding 9. Een groot merk op een vierkantstijl van de gesloopte stolpboerderij Kerkebuurt 196 in Berkhout.

De stolpboerderij Dorpsstraat 39 heeft een dubbel vierkant, oftewel twee vierkanten achter elkaar. Een van de vierkanten is in latere tijd toegevoegd aan het bestaande vierkant, met als doel om de boerderij te vergroten. Het is goed mogelijk dat gelijktijdig met deze vergroting de indeling van de boerderij is gewijzigd.

Vaak is een vierkant op een zeker moment bovendien gedeeltelijk vernieuwd. De hoofdelementen van het vierkant (de stijlen en dekbalken) zijn hierbij vaak ongemoeid gelaten. Meestal zijn in ieder geval de zwingen (schuine verbindingen tussen de balken en de stijlen) deels vernieuwd. Soms is een overstekbalk vervangen en het komt tevens voor dat een volledig nieuwe overstek aan de constructie is toegevoegd door balken te verlengen.

Soms zijn vierkantconstructies voorzien van telmerken. Zowel telmerken bestaande uit strepen en/of punten als Romeinse cijfers komen voor. De aan- of afwezigheid van telmerken moet dus worden bekeken. Op het hout zijn vaak ook andere tekens aanwezig. Een deel hiervan kan worden verbonden aan houthandel: deze merken zijn aangebracht tijdens de verkoop, keuring en/of het transport van het hout. Meestal gaat het om kruizen, letters of simpele huismerken die met een ritsmes zijn aangebracht (afb. 9). Verder zijn soms initialen, jaartallen of teksten op het vierkant aangebracht door timmerlieden die het vierkant hebben gebouwd of in latere tijd gewijzigd.

In de elementen van een vierkant bevinden zich vaak ook korte houten pennen of gaten die niet samenhangen met de vierkantconstructie. Vermoedelijk zijn zij aangebracht bij het transport (bijvoorbeeld vloten) van het hout in het land van herkomst. Ook dit is interessant om in kaart te brengen.

De hoofdelementen van het vierkant worden voorafgaand aan de sloop voorzien van een nummer met een spuitbus. Op deze manier kan de locatie van de elementen worden herleid op het moment dat het vierkant uit elkaar is gehaald en op de grond ligt (zie onder).

Afbeelding 10. Het zagen van elementen van een vierkant. Middelweg 25 in Opmeer.

Naast de documentatie van het vierkant is het nodig dat de binnen- en buitenzijde van de boerderij wordt gefotografeerd en de buitenzijde van de stomp wordt opgemeten. Weliswaar dateren de gevels van verbouwingen uit de 19de of 20ste eeuw, zij kunnen wel op oude funderingen staan. Het is daarom nuttig om het uiterlijk van het muurwerk vast te leggen voorafgaand aan de sloop. Soms is in de stomp nog een oud schoorsteenkanaal, een melkkelder, een oude schouw of de dichtgemetselde koepel van een inpandige waterput aanwezig. Ook dit dient goed te worden vastgelegd.

Afbeelding 11. Vers gezaagde houtmonsters van een stompboerderij. Middelweg 25 in Opmeer.

Aanvullend onderzoek en bemonstering

Met het sloopbedrijf moet worden afgesproken dat de hoofdelementen van het vierkant apart worden gelegd tijdens de sloop. Doordat het vierkant nu in delen op de grond ligt, zijn onder meer de houtverbindingen nu goed zichtbaar. Daarnaast kunnen nieuwe bouwsporen of merken op het hout worden gevonden, doordat de balken makkelijker van alle kanten kunnen worden bekeken. Het is daarom van belang dat de houten elementen opnieuw worden bekeken en gefotografeerd.

Vervolgens wordt van alle elementen een monster gezaagd met de kettingzaag (afb. 10 en 11). Het is hierbij belangrijk dat het monster wordt gezaagd op de plaats waar het hout het meest intact is. Meestal zijn nog delen met wankant aanwezig. Van monsters met wankant kan het kapjaar op het jaar nauwkeurig worden bepaald, wat van groot belang is voor het nauwkeurig kunnen dateren van het bouwjaar van de boerderij.

De houtmonsters worden gewaardeerd op basis van het aantal jaarringen, de aanwezigheid van spinhout en/of wankant en de context in het vierkant (is het primair of secundair toegepast hout of bijvoorbeeld van een verbouwingsfase?). Een selectie wordt onderzocht door een dendrochronologisch laboratorium. Hierbij moet worden gelet op de referentiekalenders die een laboratorium tot zijn beschikking heeft. Sommige laboratoria in het buitenland kunnen bijvoorbeeld geen eikenhout uit Noorwegen dateren, terwijl in veel vierkanten juist dit soort hout is verwerkt.

5 Onderzoeksvragen

Dorpsstraat 25 Obdam, woonhuis

Het onderzoek op het perceel Dorpsstraat 25 dient antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

1. Middeleeuwen

1.1 Zijn sporen uit de Middeleeuwen aanwezig? Hoe oud zijn de oudste sporen en wat zegt dit over de vroegste geschiedenis van Obdam?

1.2 Duiden deze sporen op bewoning binnen het onderzoeksgebied of op andere activiteiten?

1.3 Is in deze periode een huisterpje opgeworpen? Zo ja, wat is de ligging en omvang hiervan? Is dit terpje in één keer opgeworpen of geleidelijk verhoogd?

1.4 Dateren sloten/greppels uit deze periode en wat zeggen deze over de ontginning/verkaveling?

1.5 Zijn sporen van bebouwing (vloerniveau's, paalkuilen e.d.) aanwezig en is op basis hiervan die bebouwing te reconstrueren?

1.6 Zijn sporen aanwezig die tot het erf (of erven) behoren (waterputten e.d.) en is op basis hiervan de inrichting van het erf te reconstrueren?

2. De 16de tot en met 19de eeuw

2.1 Zijn sporen van bebouwing uit de 16de tot en met 19de eeuw aanwezig?

2.2 Hoe is de bebouwing gefundeerd en wat zegt dit over het uiterlijk van de gebouwen? Wat is de indeling van de bebouwing?

2.3 Wat kan worden gezegd over de indeling van het erf?

2.4 Kan vondstmateriaal aan de bewoners van het perceel worden gekoppeld en wat zegt dit over die bewoners?

Dorpsstraat 39 Obdam, stolpboerderij

Het onderzoek op het perceel Dorpsstraat 39 richt zich op twee thema's: 1: bewoningssporen tussen de 12de eeuw tot de bouw van de stolpboerderij en 2: de stolpboerderij. Voor dit tweede thema is de integratie van bouwhistorische, dendrochronologische en archeologische gegevens van zeer groot belang. Achtergrondkennis van de geschiedenis, bouwwijze en archeologie van de stolpboerderij is noodzakelijk voor een juiste interpretatie van de gegevens.

Hoewel stolpboerderijen een vertrouwd onderdeel van het West-Friese landschap vormen en diverse studies naar het uiterlijk, de indeling en het interieur zijn gedaan, zijn nog veel vragen over stolpboerderijen en hun bewoners onbeantwoord. Een snelle blik op enkele standaardwerken over stolpboerderijen, zoals "De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier" van Brandts Buys, leert ons bijvoorbeeld niets over de ondergrondse constructies en materiële cultuur van de bewoners. Bovendien is het ontstaan en de ontwikkeling van de stolpboerderij hoofdzakelijk gebaseerd op architectuurhistorisch onderzoek naar bestaande stolpen en daardoor veelal op aannames gebaseerd. De stolpboerderij zou het resultaat zijn van een geleidelijke ontwikkeling waarbij de diverse onderdelen langzamerhand werden gegroepeerd rondom een centrale hooiberg. Het is echter zeer de vraag of de verschillende varianten die als stadia in de ontwikkeling worden gezien, niet verschillende types waren die naast elkaar voorkwamen. Archeologisch, dendrochronologisch en bouwhistorisch onderzoek kan een wezenlijke bijdrage aan het onderzoek naar stolpboerderijen leveren. Tot nu toe heeft dergelijk onderzoek nog nauwelijks plaatsgevonden.

Het onderzoek op het perceel Dorpsstraat 39 dient antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

1. De 12de tot en met 16de eeuw

1.1 Zijn sporen uit de 12de-16de eeuw aanwezig? Hoe oud zijn de oudste sporen en wat zegt dit over de vroegste geschiedenis van Obdam?

1.2 Duiden deze sporen op bewoning binnen het onderzoeksgebied of op andere activiteiten?

1.3 Is in deze periode een huisterpje opgeworpen? Zo ja, wat is de ligging en omvang hiervan? Is dit terpje in één keer opgeworpen of geleidelijk verhoogd?

1.4 Dateren sloten/greppels uit deze periode en wat zeggen deze over de ontginning/verkaveling?

1.5 Zijn sporen van bebouwing (vloerniveau's, paalkuilen e.d.) aanwezig en is op basis hiervan die bebouwing te reconstrueren?

1.6 Zijn sporen aanwezig die tot het erf (of erven) behoren (waterputten e.d.) en is op basis hiervan de inrichting van het erf te reconstrueren?

2. De stolpboerderij

2.1 Wanneer is de boerderij gebouwd?

2.2 Hoe is deze boerderij gefundeerd en wat zegt dit over het oorspronkelijke uiterlijk van de boerderij?

2.3 Hoe ziet de constructie van het vierkant eruit? Zijn hierin wijzigingen aangebracht in de loop van de tijd? Welke houtsoorten zijn gebruikt? Wat is de herkomst van het hout?

2.4 Wat valt te zeggen over de oorspronkelijke indeling van de boerderij? Zijn hierin wijzigingen in de loop van de tijd opgetreden?

2.5 Zijn structuren in en rondom de boerderij aanwezig? Te denken valt aan waterputten, waterkelders, voorraadkelders, aanlegplaatsen van schuiten etc.

2.6 Zijn vondsten te koppelen aan het interieur (wandtegels, nistegels, haardplaten e.d.)?

2.7 Kan vondstmateriaal aan de bewoners van de boerderij worden gekoppeld en wat zegt dit over die bewoners?

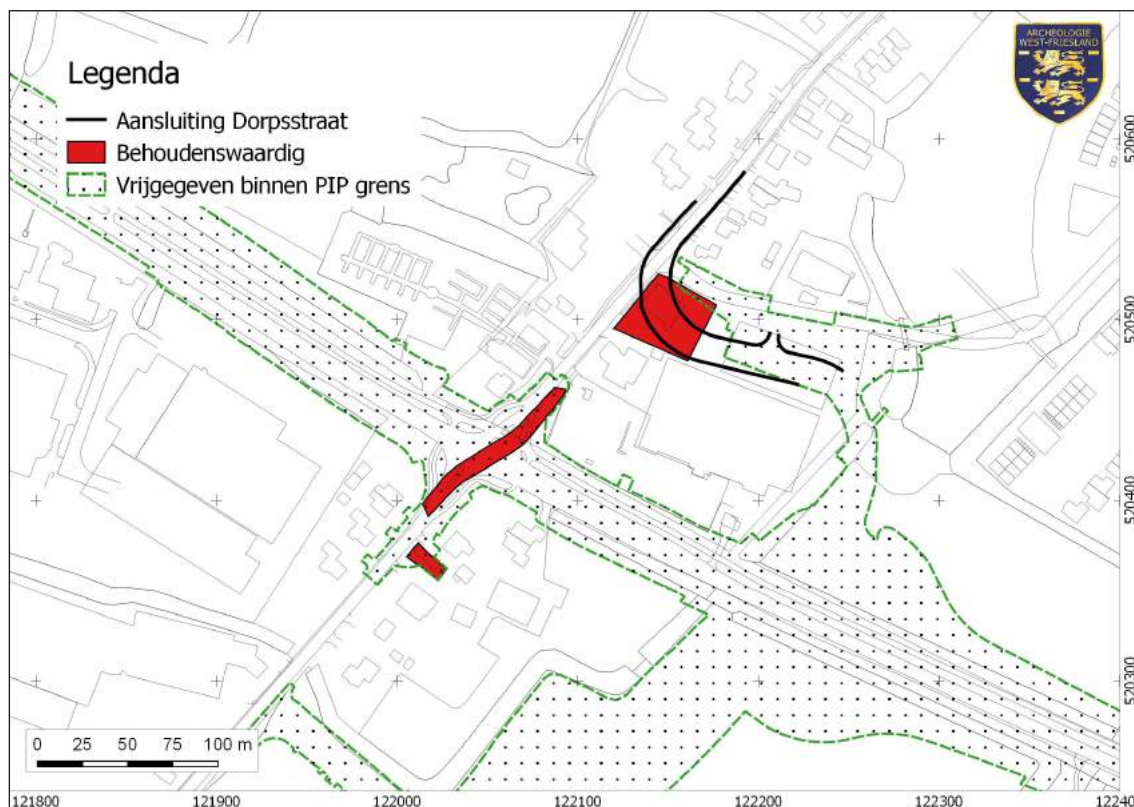
6 Conclusie en advies

De percelen Dorpsstraat 25 en 39 hebben een hoge archeologische waarde. Beide terreinen liggen langs het dorpslint van Obdam, dat waarschijnlijk in de 12de of 13de eeuw is ontstaan. Sporen uit de Late Middeleeuwen liggen daarom binnen de verwachting. Waarschijnlijk is als gevolg van dijkdoorbraken ten oosten van de Dorpsstraat de bebouwing op beide percelen op zeker moment verdwenen. Dit was in ieder geval de situatie rond 1600. Enkele decennia later stonden weer gebouwen op beide terreinen. Het droogmaken van de nabij gelegen braken in 1632 lijkt hierbij een grote rol te hebben gespeeld. Het is goed mogelijk dat de bestaande stolpboerderij op het perceel Dorpsstraat 39 in de eerste helft van de 17de eeuw is gebouwd.

De stolpboerderij heeft een hoge bouwhistorische waarde, vanwege o.a. het dubbele vierkant. Bouwhistorisch onderzoek naar dergelijke stolpen in combinatie met de historische bronnen, dendrochronologie en de opgraving levert veel extra informatie op over de agrarische geschiedenis van het Westfriese platteland.

Geadviseerd wordt om het perceel Dorpsstraat 25 (oppervlakte 200 m²) volledig op te graven. Het is van belang dat bij de sloop van het woonhuis de bodemroering beperkt blijft, om zo verstoring van het bodemarchief te voorkomen. Funderingen van dit huis moeten dus voorzichtig worden verwijderd. Overige muurresten of puin in de bodem wordt tijdens de opgraving weggehaald.

Het perceel Dorpsstraat 39 bestaat uit twee zones, namelijk een boerderijerf van ongeveer 1500 m² aan de wegzijde en een achterliggend erf van ongeveer 3700 m². De achtergrens van

Afbeelding 12. Advieskaart plangebied Dorpsstraat 25 en 39, Obdam, gemeente Koggenland.

het boerderijf is bepaald op basis van een perceelsgrens op de kadastrale kaart uit 1825. Ter plaatse van deze grens zal oorspronkelijk een sloot hebben gelegen. In de huidige situatie is op deze locatie nog steeds een knik aanwezig in de zuidelijke perceelsgrens.

Geadviseerd wordt om het boerderijf vlakdekkend te onderzoeken door middel van een archeologisch onderzoek (afb. 12). Het achterliggende erf wordt vrijgesteld van archeologisch onderzoek, omdat hier weinig sporen en vondsten worden verwacht.

Het onderzoek van het boerderijf richt zich onder meer op de hier aanwezige stolpboerderij. Deze boerderij dient zowel bouwhistorisch, dendrochronologisch als archeologisch te worden onderzocht. Voorafgaand aan de sloop van het pand moet daarom een bouwhistorische opname worden gedaan en tijdens de sloop worden houtmonsters gezaagd uit de elementen van het vierkant (houtskelet) ten behoeve van dendrochronologisch onderzoek. Om deze boerderij archeologisch te kunnen onderzoeken, is het belangrijk dat bij de sloop tot maaiveld wordt gesloopt. De ondergrondse resten van de boerderij (muurfunderingen, poeren, kelders, putten) worden bij de opgraving blootgelegd, gedocumenteerd en daarna verwijderd.

7 Literatuur

Beleidskaart Archeologie Koggenland 2012. Archeologie West-Friesland, Hoorn

Besteman, J.C., 1990. North Holland AD 400-1200: turning tide or tide turning?, in J.C. Besteman/J.M. Bos/H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht.

Boon, P., 1991. Voorland en inlagen. De Westfriesse strijd tegen het buitenwater, in *West-Frieslands Oud en Nieuw* 58, 78-111.

Bruin, J., de, 2004. 'Het snoodste land waar God ooit kwam.' *De waterrijke geschiedenis van Obdam en Hensbroek tot het begin van de twintigste eeuw*, Obdam.

Gemeente Koggenland, 2012. Welstandsnota 2012.

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier/Westfries Archief. Noorderkwartier perfect gemeten. Kaarten van Noorderkwartier en West-Friesland in de 17de eeuw (cd-rom).

Kadastrale Minuutplan 1825, Gemeente Obdam, sectie B, genaamd Oostzeide, tweede blad (www.watwaswaar.nl).

Koenis, P., 2010. *West-Friesland toen en nu. Deel 14 Van vaarpolder naar rijpolder*, Zwolle.

Leijnse, K., 2009. Plangebied Dorpsstraat 32 te Obdam, gemeente Koggenland; archeologisch vooronderzoek: proefsleuven. *RAAP-rapport 1956*.

Leijnse, K., 2009. 'Stenen en stiepen', *Nieuwsbrief 'Vrienden van de stomp'* 59, 3-5.

Rosing, H., 1995. Toelichting bij de bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartbladen Blad 9 West Texel (gedeeltelijk) – 14 West Medemblik; 14 Oost Medemblik – 15 west Stavoren (Noordhollands gedeelte); Blad 19 West Alkmaar. DLO-Staring Centrum, Wageningen.

Literatuur stolpboerderijen

Brandts Buys, L., 1974. *De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier*.

Duijn, D.M., P.C. Meijers & C.P. Schrickx, 2012. De oudste stolp van West-Friesland? Het onderzoek naar een 16de-eeuwse stolpboerderij in Hoogkarspel, gemeente Drechterland. *West-Friese Archeologische Rapporten* 39.

Duijn, D.M., 2013. Een 17de-eeuwse stolpboerderij uit de grond. Archeologisch onderzoek langs de Bangert in Zwaag, gemeente Hoorn. *West-Friese Archeologische Rapporten* 57.

Duijn, D.M., 2014. Vier eeuwen vierkant langs de Wijzend. Archeologisch, bouwhistorisch, dendrochronologisch en historisch onderzoek naar een stolpboerderij aan de Binnenwijzend 100, gemeente Drechterland. *West-Friese Archeologische Rapporten 70*.

Gerritsen, S., D.M. Duijn, 2014. Een middeleeuwse terp onder een 17de-eeuwse stolp. Bouwhistorisch en archeologisch onderzoek aan de Oostwouder Dorpsstraat 69 in Oostwoud, gemeente Medemblik. *West-Friese Archeologische Rapporten 62*.

Jong, S. de, 1985. *Vijf Noord-Hollandse boerderijbestekken uit de eerste helft van de 17de eeuw. Een studie over het ontstaan en de bouw van stolpboerderijen*, Arnhem.

